

Ton Hendrix
Alex van de Kerkhof

Het vernieuwde examen Nederlands

Het centraal examen Nederlands voor havo en vwo in de tweede fase

Nog vóór de zomervakantie zullen in opdracht van de Centrale Examencommissie Vaststelling Opgaven (Cevo) voorbeeldexamens Nederlands leesvaardigheid havo en vwo gepubliceerd worden. Deze voorbeeldexamens zijn bedoeld om docenten een goede indruk te geven van toekomstige examens, dat wil zeggen voor het havo ná 2001 en voor het vwo ná 2002.¹ De voorbeeldexamens zullen nader worden toegelicht in een syllabus, waarin uiteengezet zal worden hoe de nieuwe eindtermen voor het vak Nederlands, voor zover deze betrekking hebben op het Centraal Examen, vertaald kunnen worden in concrete vragen en opdrachten. Een eerste indruk van de opzet van deze nieuwe examens.

Welke eindtermen worden in het centraal examen getoetst?

In het Centraal Examen worden de eindtermen uit het domein Leesvaardigheid getoetst in combinatie met enkele relevante eindtermen uit het domein Argumentatieve vaardigheden. Het betreft de volgende eindtermen:

Domein A: Leesvaardigheid

Subdomein: Analyseren en interpreteren

De kandidaat kan

- tekstsoorten vaststellen op grond van het belangrijkste schrijfdoel.
 - De teksten behoren tot de tekstsoorten uiteenzetting, beschouwing en betoog. Een uiteenzetting houdt in dat objectief uitleg gegeven wordt, indelingen worden aangeduid en samenhangen en processen worden verduidelijkt. Een beschouwing houdt in dat interpretaties, verklaringen en opinies ter overweging worden aangeboden. Een betoog houdt in dat een duidelijk standpunt wordt bepaald dat met voldoende steekhoudende argumentatie wordt gerechtvaardigd.
 - Bij schrijfdoelen kan gedacht worden aan informeren, uiteenzetten, ter overweging aanbieden en tot actie aanzetten.
- onderwerpen en hoofdgedachten van gehele teksten en tekstgedeelten aanwijzen of parafaseren voor zover expliciet aanwezig en verwoorden voor zover impliciet aanwezig.
- inhoudelijke en functionele relaties benoemen die ex- of impliciet tussen tekstonderdelen aanwezig zijn.
 - Inhoudelijke en functionele relaties zijn bijvoorbeeld:
 - verwijzingsrelaties;
 - de relatie van oorzaak-gevolg;
 - de relatie doel-middel;
 - de relatie van stelling-argument-subargument;
 - de relatie van algemene uitspraak-toelichting.

- teksten analyseren conform de eindtermen 19 tot en met 21 van het domein Argumentatieve vaardigheden.

Subdomein: Beoordelen

- De kandidaat kan een oordeel geven over een tekst of tekstgedeelte conform de eindtermen 22 en 23 bij het domein Argumentatieve vaardigheden.

Subdomein: Samenvatten

- De kandidaat is in staat teksten en tekstgedeelten beknopt samen te vatten, d.w.z. te reduceren tot de hoofduitspraak (hoofduitspraken) met bijbehorende ondersteuning of (belangrijke) ondergeschikte uitspraken.
 - De maximale omvang van de samenvatting is ongeveer 10% van de oorspronkelijke tekst.
 - De samenvatting moet een goed geformuleerde tekst zijn die los van de uitgangstekst te begrijpen valt. Dat impliceert een eigen redactie met mogelijk een andere ordening dan de uitgangstekst, waarin echter wel plaats is voor woorden en zinswendingen uit de uitgangstekst.

Domein D: Argumentatieve vaardigheden

Subdomein: Analyseren van een betoog

De kandidaat kan

- standpunten en argumenten identificeren en interpreteren.
- verschillende argumenten onderscheiden, zoals argumenten op basis van feiten, geloof, gevolgen, gezag, intuïtie, nut of wetenschap.
- typen redeneringen onderkennen op basis van:
 - oorzaak en gevolg;
 - voor- en nadelen;
 - overeenkomst of vergelijking.

Subdomein: Beoordelen van een betoog

De kandidaat kan

- een betoog op aanvaardbaarheid beoordelen:
 - op grond van type redenering, consistentie, controleerbaarheid en relevante gegevens over de bron;
 - op grond van benodigde ondersteuning, geldigheid van redeneringen en correct gebruik van typen redeneringen.
- drogredenen onderkennen zoals:
 - onjuist beroep op causaliteit;
 - het maken van een verkeerde vergelijking;
 - het autoriteitsargument;
 - de overhaaste generalisatie;
 - de cirkelredenering;
 - de persoonlijke aanval;
 - het ontduiken van de bewijslast;
 - het vertekenen van een standpunt;
 - het bespelen van publiek.

De vertaling van eindtermen naar examenmodel

Het Cito en de vaksectie Nederlands van de Cevo zijn, sinds het uitbrengen van een advies voor een nieuw examenprogramma door de Vakontwikkelgroep Nederlands in 1996, druk in de weer geweest met het vertalen van het nieuwe examenprogramma in een nieuw examenmodel. Zo'n examenmodel fungeert in de toetspraktijk als een leidraad waaraan de examenmakers zich bij de constructie van een examen houden. Dit examenmodel moet tijdig gereed zijn, omdat een examen ongeveer een jaar voor afname

klaar moet zijn.

Het examenprogramma bevat enkele gloednieuwe, nu nog nauwelijks onderwezen onderdelen. Om enige zekerheid te krijgen over de gewenste aanpak is een aantal voorlopige uitgangspunten en een reeks van proefopgaven in april en mei 1997 voorgelegd aan een door middel van een representatieve steekproef geselecteerde groep sectievoorzitters Nederlands (zie bijlage). Bij het opzetten van het examenmodel is met de gegevens van deze raadpleging rekening gehouden.

De belangrijkste veranderingen in het examen

Wat zijn nu in het nieuwe examen Nederlands de belangrijkste voorgenomen veranderingen ten opzichte van de oude examens Nederlands havo en vwo?

- zowel de havo-kandidaat als de vwo-kandidaat moet tekstvragen beantwoorden en een samenvattingsopgave maken;
- zowel de havo-kandidaat als de vwo-kandidaat moet een oordeel geven over een tekst of tekstgedeelte;
- zowel de havo-kandidaat als de vwo-kandidaat moet bij het beoordelen van een tekst expliciet een beroep doen op argumentatieve vaardigheden.

Ook al zijn de op het Centraal Examen te toetsen eindtermen voor havo- en vwo-kandidaten volstrekt identiek, met de verschillen tussen havo- en vwo-kandidaten zal rekening worden gehouden door een aangepaste tekstkeuze en een voor de havo-kandidaten relatief minder complexe vraagstelling. Ten behoeve van de constructie zijn onder andere een aantal uitgangspunten ontwikkeld.

- **De toetsing van de subdomeinen**
De toetsing van het subdomein 'Analyseren en interpreteren' en het subdomein 'Beoordelen' worden gecombineerd; dat wil zeggen dat de vragen en opgaven die bij deze subdomeinen horen, dóór elkaar gesteld worden. Er zullen tussen de 15 en 20 vragen gesteld worden.
Het subdomein 'Samenvatten' wordt apart getoetst aan de hand van een tekst die niet verder bevroegd zal worden.
- **Verdeling van vragen en opgaven over de eindtermen**
Er wordt één samenvattingsopgave aangeboden. Daarnaast heeft van de tekst met vragen ten minste 10% van de vragen betrekking op de toetsing van het subdomein 'Beoordelen'. De overige opgaven hebben betrekking op de toetsing van het subdomein 'Analyseren en interpreteren'.
- **Het aantal teksten**
Er worden ten minste twee teksten aangeboden, waarvan één voor de toetsing van het domein 'Samenvatten, en de andere tekst(en) voor de toetsing van de domeinen 'Analyseren en interpreteren', 'Beoordelen' en 'Argumentatieve vaardigheden'.

- **Lengte van de teksten**

De aangeboden samen te vatten tekst telt tussen de 1200 en 1500 woorden. De overige tekst(en) telt/tellen eveneens in totaal tussen de 1200 en 1500 woorden.

- **Het type vragen: open, gesloten, meerkeuzevragen**

Het examen zal bestaan uit open vragen en gesloten vragen (waaronder enkele meerkeuzevragen). Van de kandidaten zullen zowel korte als wat langere antwoorden verwacht worden; bij een zelfstandig te formuleren antwoord zal worden aangegeven hoeveel woorden de kandidaat maximaal mag gebruiken.

- **De aard van de samenvattingsopdracht**

De vwo-kandidaten krijgen een samenvattingsopgave die 'beperkt-geleid' kan zijn, de havo-kandidaten krijgen een samenvattingsopgave die relatief iets meer geleid zal zijn.

- **Het correctievoorschrift bij de samenvattingsopgave**

Het correctievoorschrift bij de samenvatting zal bestaan uit een opsomming van noodzakelijk aanwezig geachte informatie-elementen; het model kan dus gekarakteriseerd worden als een analytisch beoordelingsmodel.

Daarnaast zullen in het correctievoorschrift enkele aftrekgeregels voor incorrect taalgebruik, het leggen van onjuiste tekstverbanden, woordoverschrijding e.d. worden opgenomen.

- **Weging van de onderdelen**

De samenvattingsopgave levert van de negentig scorepunten (bij een 100-puntsschaal, waarbij de kandidaat 10 punten vooraf krijgt) 20 tot 45 punten op. De toetsing van de overige subdomeinen levert ten minste 45 punten op.

Voorbeelden van toetsvragen

Hieronder volgen per te toetsen eindterm een aantal voorbeeldopgaven, met hier en daar een korte toelichting. Meer voorbeelden en een wat uitgebreidere toelichting zullen aangeboden worden in de binnenkort te verschijnen syllabus.

Eindterm 1: De kandidaat kan tekstsoorten vaststellen op grond van het belangrijkste schrijfdoel.

Welke zijn de twee belangrijkste schrijfdoelen die op grond van de inhoud en het taalgebruik van tekst x onderkend kunnen worden?

De schrijver wil de lezer vooral

- A informeren en activeren.
- B informeren en overtuigen.
- C informeren en amuseren.
- D overtuigen en amuseren.

De vraag naar het schrijfdoel of de tekstsoort kan gekoppeld worden aan een inhoudelijke typering van de tekst:

Wat is het schrijfdoel van de auteur van tekst x?

De auteur wil met deze tekst

- A een bijdrage leveren aan de meningsvorming over het gezin in

- de jaren negentig.
- B kritiek leveren op de tegenstanders van het traditionele gezin.
- C voor- en nadelen afwegen van het traditionele gezin in deze tijd.
- D voorstanders van het traditionele gezin ervan overtuigen dat het gezinsleven van de jaren negentig minder nadelen kent dan dat van de jaren vijftig.

Eindterm 2: De kandidaat kan onderwerpen en hoofdgedachten van gehele teksten en tekstgedeelten aanwijzen of parafaseren voor zover expliciet aanwezig en verwoorden voor zover impliciet aanwezig.

Het prototype van vragen die deze eindterm toetsen, heeft de volgende vorm:

Wat is het onderwerp van tekst x, of tekstgedeelte y? of
Wat is de hoofdgedachte van tekst x, of tekstgedeelte y?

Formuleer de centrale stelling (tevens hoofdgedachte) uit het betoog van auteur x.

Formuleer kort de hoofdstelling van het hele betoog.

De tekst kan worden onderverdeeld in de volgende vier delen (...).
Geef bij elk deel door middel van een kopje een korte inhoudelijke omschrijving van de kern van dit deel.

Uiteraard blijven ook klassiekere vraagvormen mogelijk, zoals de meerkeuze-hoofdgedachtevraag. Een voorbeeld van zo'n vraag:

Welke zin geeft het beste de hoofdgedachte van de tekst *Op de plaats rust!* weer?

- A De auto heeft bij uitstek een imago van vrijheid en snelheid, en omdat hij het zelfbewustzijn vergroot, voldoet hij op die wijze aan het romantische verlangen dat diepe wortels heeft in de westerse geschiedenis.
- B De automobilist zit gevangen in een cultuur waarin vrijheid en dynamiek centraal staan, waardoor egoïstisch en gevaarlijk rijgedrag een bedreiging vormen voor de gehele samenleving.
- C De problemen die de auto met zich meebrengt, vallen alleen op te lossen als men de auto ziet als vertegenwoordiger van een cultuur van vrijheid en dynamiek en probeert in die visie verandering aan te brengen.
- D Nu een belangrijke Amerikaanse autogigant de productie van grote auto's staakt, wordt het tijd dat de politieke partijen zich gaan bezinnen op hun tweeslachtige houding tegenover dit ruimteverslindende vervoermiddel.

Eindterm 3: De kandidaat kan inhoudelijke en functionele relaties benoemen die ex- of impliciet tussen tekstonderdelen aanwezig zijn.

Voorbeelden van vragen m.b.t. functionele relaties:

In het tekstgedeelte van alinea 1 tot en met alinea 4 heeft elke alinea een eigen functie. Benoem die functie door voor elke alinea een van de volgende functiewoorden te kiezen: bewijs, conclusie, doelstelling, gevolg, ontkenning, oorzaak, samenvatting, stelling, tegenwerping, toepassing, uitwerking, vraagstelling, voorbeeld, weerlegging.

Welke functie heeft alinea 1?

Welke functie heeft alinea 2?

Welke functie heeft alinea 3?

Welke functie heeft alinea 4?

Voorbeelden van vragen m.b.t. inhoudelijke relaties:

In de alinea's 8 t/m 11 worden drie oorzaken genoemd van tv-verslaving.

Wat hebben de eerste en de derde oorzaak gemeen?

Wat hebben de tweede en de derde oorzaak gemeen?

Voorbeeld van vragen naar inhoudelijke, tevens functionele relaties:

De auteur onderscheidt economische en politieke factoren die ertoe leiden dat er zo weinig verandert. In zijn betoog blijken deze factoren elkaar echter te overlappen.

Geef twee oorzaken waardoor deze overlapping ontstaat.

Eindterm 4: De kandidaat kan teksten analyseren conform de eindtermen 19 tot en met 21 van het domein Argumentatieve vaardigheden.

Zie voorbeelden bij eindterm 19 tot en met 21.

Eindterm 5: De kandidaat kan een oordeel geven over een tekst of tekstgedeelte conform de eindtermen 22 en 23 bij het domein Argumentatieve vaardigheden.

Zie voorbeelden bij eindterm 22 en 23.

Eindterm 19: De kandidaat kan standpunten en argumenten identificeren en interpreteren.

Met welke drie argumenten rechtvaardigt de auteur min of meer het huidige gebruik van het Engels ten opzichte van het Nederlands in het hoger onderwijs?

Eindterm 20: De kandidaat kan verschillende argumenten onderscheiden, zoals argumenten op basis van feiten, geloof, gevolgen, gezag, intuïtie, nut of wetenschap.

In alinea 9 oppert De Bot zijn eerste bezwaar tegen de visie van Postma omtrent de bescherming van het Nederlands (zie alinea 8).

Van welk type argument bedient de auteur zich in het eerste bezwaar?

Het gebruikte argument is een argument op basis van

- A feiten.
B geloof.
C gezag.
D intuïtie.

Eindterm 21: De kandidaat kan typen redeneringen onderkennen op basis van

- oorzaak en gevolg,
- voor- en nadelen,
- overeenkomst of vergelijking.

Redeneringen worden onderscheiden in een aantal typen, zoals

1. redenering op basis van oorzaak en gevolg;
2. redenering op basis van voor- en nadelen;
3. redenering op basis van overeenkomst of vergelijking.

Welke twee typen zijn het meest geschikt om de redenering van

auteur x te typeren?

- A 1 en 2
- B 1 en 3
- C 2 en 3

Van welk type redenering is, gelet op de onderstaande argumenten, sprake?

1. Regime-verzwareningen blijken geen invloed te hebben op de vermindering van de criminaliteit;
 2. Extra inzet van politie blijkt nauwelijks bij te dragen aan de oplossing van het criminaliteitsprobleem.
- A Argumentatie op basis van causaliteit.
 - B Argumentatie op basis van vergelijking.
 - C Argumentatie op basis van voor- en nadelen.

Eindterm 22: De kandidaat kan een betoog op aanvaardbaarheid beoordelen:

- op grond van type redenering, consistentie, controleerbaarheid en relevante gegevens over de bron;
- op grond van benodigde ondersteuning, geldigheid van redeneringen en correct gebruik van typen redenering.

In het kader van het centrale examen Leesvaardigheid wordt de vaardigheid in het beoordelen van een betoog op aanvaardbaarheid getoetst in zoverre dit oordeel kan berusten op gegevens uit de tekst zelf of op algemene kennis van de wereld.

Prototypische vragen die gesteld kunnen worden om vast te stellen of een betoog aanvaardbaar is, zien er ongeveer zo uit:

- Zijn de argumenten aanvaardbaar?
- Leiden de argumenten naar het standpunt dat de auteur inneemt? Zijn er tegenargumenten denkbaar?
- Is de redenering deugdelijk? Is er sprake van een redeneerfout?
- Zijn de gegevens die de auteur verstrekt betrouwbaar? Zijn de gegevens waar de auteur naar verwijst betrouwbaar?
- Spreekt de schrijver zichzelf niet tegen bij de presentatie van zijn gegevens?
- Zijn de gegevens in overeenstemming met andere informatie uit dezelfde bron?
- Zijn de verstrekte gegevens in overeenstemming met elkaar, is er voldoende samenhang?
- Worden er voldoende gegevens verstrekt om de conclusie aanvaardbaar te maken?

Afhankelijk van het type redenering spelen bij de beoordeling van de aanvaardbaarheid van een tekst(deel) specifiekere vragen een rol.

Bij een redenering op basis van oorzaak en gevolg:

- Is de genoemde oorzaak in het algemeen een noodzakelijke voorwaarde voor het genoemde gevolg?
- Zijn er alternatieve verklaringen voor het genoemde gevolg denkbaar en aannemelijk?

Bij een redenering op basis van voor- en nadelen:

- Zijn er factoren die de veronderstelde werking van voor- of nadelen belemmeren of verhinderen?

Bij een redenering op basis van overeenkomst of ver-

gelijking:

- Is de overeenkomst tussen gegevens relevant met het oog op de conclusie?
- Vertonen de gegevens geen relevante verschillen die de conclusie ondergraven?

Voorbeelden van examenvragen die deze eindterm toetsen:

'maar de regels dienen niet te worden veranderd' (regels 106-107)
Geef een beargumenteerd oordeel over de onderbouwing van dit standpunt.

Kousbroek stelt in de eerste regels van zijn artikel het eens te zijn met Raymond Queneau: spelfouten zijn niet belangrijk.
Is dit standpunt consistent/passend voor/bij Kousbroeks verdere uiteenzetting? Licht je antwoord toe.

De laatste alinea geldt als afsluitingsfase van het betoog.

Laat zien dat de afsluiting, gelet op de argumentatie voor zijn standpunt, passend is.

De schrijver doet enkele belangrijke uitspraken die het karakter hebben van een stelling. Drie ervan luiden:

1. De afgelopen twee eeuwen is er meer leed aangericht met de bestraffing van misdadigers dan met de misdaden die zij pleegden.
2. Mensen zijn zelden slecht, omdat ze slecht willen zijn, vroeger niet en tegenwoordig niet.
3. Criminaliteit zal alleen verminderen als de sociaal-economische verhoudingen ingrijpend veranderen.

Beoordeel de gegevens die de schrijver ter ondersteuning van deze uitspraken gebruikt op consistentie. Geef met andere woorden antwoord op de vraag of de schrijver gegevens gebruikt die elkaar tegen spreken. Licht je antwoord toe.

Eindterm 23: De kandidaat kan drogredenen onderkennen zoals:

- onjuist beroep op causaliteit;
- het maken van een verkeerde vergelijking;
- het autoriteitsargument;
- de overhaaste generalisatie;
- de cirkelredenering;
- de persoonlijke aanval;
- het ontduiken van de bewijslast;
- het vertekenen van een standpunt;
- het bespelen van publiek.

De kandidaat moet in staat zijn te beoordelen of een argument in een betoog redelijk is. Wanneer er sprake is van een drogredenering moet de kandidaat in staat zijn deze te benoemen. In het kader van een examen leesvaardigheid wordt de vaardigheid in het onderkennen van drogredenen getoetst in zoverre deze zijn op te sporen en te benoemen met behulp van gegevens uit de tekst zelf of op grond van algemene kennis van de wereld, en in zoverre als het onderkennen van drogredenen bijdraagt aan de beoordeling van de aanvaardbaarheid van het betoog.

Enkele voorbeelden:

Laat zien dat de redenering 'Geen nieuwe aanwijsbare nadelen' (regels 103-105) een drogreden bevat.

Zowel Van den Bergh als Van den Toorn hanteren soms het argument van de 'persoonlijke aanval' (argumentum ad hominem). Geef van beiden één voorbeeld.

Postma ziet een verband tussen taalwetgeving en (positieve) economische ontwikkeling. De Bot maakt daartegen bezwaar. Leg uit dat De Bot zijn bezwaar jegens de visie van Postma – taalwetgeving bevordert economie (zie alinea 10) – niet afdoende aannemelijk maakt.

Eindterm 6: De kandidaat is in staat teksten en tekstgedeelten beknopt samen te vatten, d.w.z. te reduceren tot de hoofduitspraak (hoofduitspraken) met bijbehorende ondersteuning of (belangrijke) ondergeschikte uitspraken.

Het samenvatten van een tekst veronderstelt dat een leerling zelfstandig een tekst interpreteert, analyseert en beoordeelt en vervolgens de resultaten daarvan synthetiseert in een beknopte tekst die de essentie van de uitgangstekst bevat. De doelstellingen uit de subdomeinen Analyseren en interpreteren en Beoordelen kunnen, in het kader van het samenvatten, worden gezien als deelvaardigheden die een leerling moet beheersen om een tekst te kunnen samenvatten.

Het maken van een samenvatting is veelal geen doel op zichzelf. Iemand die een samenvatting maakt, heeft daar vanuit een specifiek lezersbelang baat bij. Meestal zal de lezer een samenvatting maken om de hoofdzaken van een tekst in beeld te brengen; een andere keer biedt het maken van een samenvatting steun bij het memoriseren van de inhoud. Het kunnen maken van een samenvatting volgens een vooraf gesteld leesdoel is een onmisbare studievaardigheid. In de opdracht kan dit leesdoel worden aangegeven. Niet alleen het doel van de lezer, maar ook de aard van de samen te vatten tekst (te denken valt ook aan de informatiedichtheid van een tekst) zijn van invloed op de aard van de samenvatting. Het samenvatten van een strikt *betogende* tekst komt neer op het weergeven van de stelling en de bijbehorende argumenten; het samenvatten van een *beschouwing* richt zich meer op de visie van de auteur op zijn onderwerp en de daarbij behorende gedachtegang; voor het samenvatten van een *uiteenzetting* speelt de opzet van de uitleg een belangrijke rol.

Omdat teksten veelal een combinatie van dit soort elementen bevatten, zal bij de opgave zo nodig een specificatie van de beoogde samenvatting worden gegeven in de vorm van een geleide opdracht. Vanwege de vereiste beknoptheid van de samenvatting – volgens het examenprogramma dient de samenvatting ongeveer 10% van de oorspronkelijke tekst te zijn – en het streven naar een zo uniform mogelijke beoordeling, zal aan (enige) geleiding in de opdracht

moelijk te ontkomen zijn.

Twee voorbeelden van een opgave met een geformuleerd samenvattingsdoel:

Franke laat zich in zijn betoog uit over het justitieel beleid inzake de criminaliteitsbestrijding.

Vat het oordeel van Franke over dit beleid samen, noem zijn belangrijkste argumenten en vat de oplossing die hem voor ogen staat samen. Zorg dat je niet meer dan 120 woorden gebruikt.

Vat het betoog van Franke in ongeveer 120 woorden samen. Ga daarbij beknopt in op de historische achtergrond. Vermeld zijn belangrijkste conclusie. Noem ook de oplossing die Franke voorstaat.

De samenvattingsopgave voor de havo-kandidaten zal elementen bevatten die al enig zicht geven op de macrostructuur van de tekst.

Een voorbeeld van een dergelijke opgave:

Maak een goedlopende, voor een lezer die de oorspronkelijke tekst niet kent, begrijpelijke samenvatting van de tekst *Ouders moeten kinderen zelf les kunnen geven* van maximaal 175 woorden. Uit je tekst moet duidelijk worden

- tegen welke ontwikkeling de schrijver zich verzet;
- welke bezwaren hij oppert tegen de bestaande situatie, welk alternatief hem voor ogen staat en welke voordelen hij daarvan ziet;
- welk voorstel hij doet.

De samenvattingsopgave voor de vwo-kandidaat zal in wat globalere termen gesteld zijn.

Geef van de tekst *Du Contrat Naturel* een samenvatting in maximaal 150 woorden. De samenvatting moet geschreven zijn in goed Nederlands, zodat iemand die de oorspronkelijke tekst niet gelezen heeft, de samenvatting kan volgen. Uit de samenvatting moet duidelijk worden

- wat de centrale stelling is van de auteur;
- op grond van welke argumenten die stelling wordt ingenomen;
- welke consequenties die stellingname heeft.

Tot besluit

Examenontwerpers kunnen niet stil blijven zitten. Docenten moeten immers tijdig een indruk kunnen krijgen van het examen dat hun leerlingen te wachten staat. Met de formulering van nieuwe eindtermen wordt nog niet vastgelegd hoe het onderwijsveld deze termen in concreet onderwijs zal vertalen en hoe examens daar weer op kunnen aansluiten. Onderwijsgevend en toetsenmakers staan samen aan het begin van een nieuwe ontwikkeling en samen zullen zij vorm moeten geven aan de invulling en vormgeving van het nieuwe programma. In dit groeiproces, dat naar verwachting enkele jaren al duren, zullen ook de examens meebewegen; bijstellingen mogen de komende jaren dan ook niet worden uitgesloten.

Enquête over voorbeeldexamen Nederlands havo op basis van het vernieuwde examenprogramma Nederlands havo/vwo

De enquête is ingevuld door een vijftiengestig sectievoorzitters Nederlands. Deze docenten kregen tevens een proefexamen Nederlands havo voorgelegd. Dit examen bestond uit twee gedeelten: een A-opgave, bestaande uit een tekst met vragen, en een B-gedeelte bestaande uit een tekst met enkele varianten van een geleide samenvattingsopgave. De meeste vragen hadden betrekking op de concrete voorbeeldopgaven. Daarnaast kregen de geënquêteerden enkele vra-

gen over de uitgangspunten voorgelegd. In het onderstaande zijn alleen de vragen over de uitgangspunten weergegeven; de vragen die betrekking hadden op een aantal concrete opgaven zijn hier weggelaten, omdat zij betrekking hebben op proefmateriaal dat niet verder verspreid zal worden.

Uitgangspunten nieuw examen Leesvaardigheid

Het is zinvol om de eindtermen van subdomein Analyseren en interpreteren en van subdomein Beoordelen gecombineerd te toetsen.

1. helemaal mee oneens:	1
2. grotendeels mee oneens:	3
3. grotendeels mee eens:	4
4. helemaal mee eens:	18

Het is zinvol om de eindterm van subdomein *Samenvatten* apart te toetsen.

1. helemaal mee oneens:	2
2. grotendeels mee oneens:	4
3. grotendeels mee eens:	5
4. helemaal mee eens:	15

Het toetsen van de eindtermen 1 tot en met 5 van de subdomeinen *Analyseren en interpreteren* en *Beoordelen* dient bij voorkeur te gebeuren aan de hand van een relatief lange tekst en enkele kleinere teksten.

1. helemaal mee oneens:	6
2. grotendeels mee oneens:	3
3. grotendeels mee eens:	12
4. helemaal mee eens:	4

De *Samenvattingsopdracht* is een open vraag. De overige vragen zoals de *hoofdgedachtvraag*, *tekst- en structuurvragen*, *tekstdoelvragen* en *beoordelvragen* kunnen beter in *meerkeuzevorm* of als *kort-antwoordvragen* gesteld worden.

1. helemaal mee oneens:	4
2. grotendeels mee oneens:	6
3. grotendeels mee eens:	5
4. helemaal mee eens:	10

Dit voorbeeldexamen is bedoeld voor havo-kandidaten.

De opzet van dit examen – tekst(en) met analyse en samenvattingsopdracht – zou ook geschikt zijn voor het vwo.

1. helemaal mee oneens:	0
2. grotendeels mee oneens:	2
3. grotendeels mee eens:	12
4. helemaal mee eens:	11

Dit voorbeeldexamen is een geschikt examen voor de tweede fase havo/vwo.

1. helemaal mee oneens:	0
2. grotendeels mee oneens:	3
3. grotendeels mee eens:	18
4. helemaal mee eens:	4

De vaksectievoorzitters is ook gevraagd aan de hand van een drietal keuzemogelijkheden aan te geven of zij voorkeur hadden voor een geleide variant dan wel voor een niet-geleide variant van een samenvattingsopgave:

Van *Opdracht B - de samenvattingsopdracht* zijn drie varianten ontwikkeld.

1. Mijn voorkeur gaat uit naar:

1. variant 1 (geleid):	11
2. variant 2 (niet-geleid):	4
3. variant 3 (geleid):	11
4. geen mening:	0

Noot

Voor het havo vormen de jaren 2000 en 2001 een overgangperiode, voor het vwo zijn dat de jaren 2001 en 2002. In deze overgangperiode blijft het centrale examen schrijfvaardigheid voor de kandidaten die het oude programma gevolgd hebben bestaan.

In deze overgangperiode zal echter het centrale examen leesvaardigheid voor zowel de kandidaten die het nieuwe programma gevolgd hebben als voor de kandidaten die het oude programma gevolgd hebben, hetzelfde zijn. Alle kandidaten van het havo krijgen in 2000 een tekst met vragen en een samenvattingstekst en datzelfde geldt voor de vwo-kandidaten vanaf 2001. Er zullen in deze overgangperiode echter slechts zeer beperkt argumentatieve vaardigheden getoetst worden en niet anders dan in het havo-examen op dit moment gebruikelijk is.

Literatuur

- SLO, *Voorlichtingsbrochure Nederlands*. Enschede: SLO, 1996.
- VOG-Nederlands, *Advies examenprogramma's havo/vwo. Nederlands*. Den Haag: Vakontwikkelgroep Nederlands, 1996.

Ton Hendrix

Studeerde Nederlands en Algemene Taalwetenschap in Nijmegen en gaf daarna acht jaar Nederlands op havo en vwo. Sinds 1982 werkzaam bij het Cito voor examens leesvaardigheid. Ruim tien jaar betrokken bij het

bestuur van de sectie Nederlands van *Levende Talen* en auteur van verschillende artikelen, vaak samen met Hans Hulshof. Maakte deel uit van de CVEN en voerde samen met Toine Braet de eindredactie van het CVEN-rapport. Schreef samen met Hulshof boeken over de didactiek van het leesvaardigheidsonderwijs en van taalkunde in het vo en het Bulkboek *De taalcentrale* (1997). In 1997 gepromoveerd op een onderzoek naar de didactiek en toetsing van taalkunde in het vo. Adres: Cito, Postbus 1034, 6801 MG Arnhem.

Alex van de Kerkhof

Studeerde Nederlands te Nijmegen. Werkt sinds 1994 als vakmedewerker Nederlands bij de Bedrijfsgroep Examens. Gaf voor die tijd 14 jaar les op enkele brede scholengemeenschappen.

Schreef een syllabus voor het vernieuwde examen mavo/vbo (C en D). Houdt zich naast het construeren van examenopgaven o.a. bezig met het ontwikkelen van voorbeeldopgaven voor de tweede fase en het schrijven van syllabi voor het Centrale Examen en het Examen-dossier. Adres: Cito, Postbus 1034, 6801 MG Arnhem.